

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

PROF.DR. ŞABAN KUZGUN
ARMAĞANI

SAYI: 5

ELAZIĞ-2000

AKÇADAĞ VE ÇEVRESİNDE KUTSAL MEKAN ANLAYIŞI

İskender OYMAK

A-AKÇADAĞ'IN TARİHİ GELİŞİMİ VE İNANÇ COĞRAFYASI

Akçadağ ilçesi; Malatya il merkezinin batısında, il merkezine 37 km uzaklıkta, doğusunda Malatya merkez ilçesi, güneyinde Yeşilyurt ve Doğanşehir, batısında Elbistan, kuzeyinde Darende, Hekimhan ve Yazıhan ilçeleri bulunan bir yerleşim merkezidir. İlçenin yüzölçümü 1193 km² olup nüfus yoğunluğu 43'dür. Denizden yüksekliği 925 m'dir¹.

Akçadağ ilçesi yakın zamana kadar Arga/Arka (Arca) kelimesi ile ifade edilmiştir. Sözcüğün eski Anadolu dillerinde "ışıldayan, parıldayan, ışıltı, ak gümüş" anlamında olduğu kaynaklarda geçmektedir². Diğer bir görüş de Arga kelimesinin Araga/Araka iken Arga'ya dönüştüğüdür. Bu da Ara-yeri (sunak) anlamındadır³. Akçadağ şimdiki ismi ile, bir dağın eteğinde yer almasından dolayı isimlendirilmiş olabilir.

İlçenin tarihi ile ilgili fazla bilgi olmamakla birlikte Akçadağ bölgesinde yerleşimin Tunç devrinde başladığı, Hitit, Geç Hitit, Roma ve Bizans devirlerinde devam ettiği, Akçadağ Höyük, Ören Höyük ve İnciler Höyük de yapılan yüzey araştırmalarında tespit edilmiştir⁴. Akçadağ bölgesinde yerleşim daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir.

Akçadağ, 1850 yılına kadar Levent Bucağına bağlı olup 1858 yılında eski adı Arga olan bugünkü yerinde kurulmaya başlanmıştır. Bu dönemde Akçadağ kazasına, Kürne ve Hekimhan Nahiyeleri de bağlıdır. Cumhuriyet döneminde Malatya iline bağlı bir ilçe olarak kurulan Akçadağ'ın bu statüsü günümüze kadar devam ederek gelmiştir.

Akçadağ ilçe nüfusunda son yıllarda sürekli azalma görülmektedir. 1985 yılı genel nüfus sayımında 57.638 nüfusa sahip olan Akçadağ'ın, 1990 genel nüfus sayımındaki nüfusu ise toplam 51.226 kişidir. Bu nüfusun 10.839'u ilçe

* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Öğretim Üyesi

¹ Genel Nüfus Sayımı Sonuçları 1990 , Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Malatya, T.C.B.D.İ.E., Ankara, 1994, 24; 1989 Malatya İl Yıllığı, 33

² Bilge Umar, Türkiye de Tarihsel Yer Adları, İstanbul, 1993, 98-99

³ W.M.Ramsay, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, Ankara 1961, 67

⁴ Sebahattin Ağalıdağ, Eski Çağlardan Bizans Dönemine Kadar Malatya Tarihi, Konya 1988, (Basılmamış Doktora Tezi), 83-84

merkezinde, 40387'i de bucak ve köylerinde yaşamaktadır⁵. 1997 Genel Nüfus Sayımında ise ilçe merkez nüfusu 10625, belde ve köy nüfusları ise 31688 olup toplam 42313 olarak tespit edilmiştir⁶. Akçadağ ilçesine bağlı Kürecik ve Levent olmak üzere iki Bucak, Merkez, Ören ve Levent olmak üzere iki belediye teşkilatı, 71 köyü ve 172 mezrası bulunmaktadır. İlçe nüfusunun büyük bir kısmı tarım ve hayvancılık ile uğraşmaktadır. Akçadağ'ın arazisi susuzluktan dolayı verimsiz bir durumda iken önce Sürgü, 1995'te de Sultansuyu sulama barajlarının faaliyete geçmesi ile çok verimli hale gelmiştir. Başta Kayısı olmak üzere elma vb. meyveler ilçe ekonomisinde önemli yer tutmaktadır. Halihazırda ilçe dışına göç azaldığı gibi, Adıyaman yöresinden göç de almaktadır.

Akçadağ ilçesinin Dini Coğrafyası ile ilgili yaptığımız tespitleri de şu şekilde özetleyebiliriz.: Akçadağ nüfusuna kayıtlı gayrimüslim olarak üç kadın ve dört erkek Ermeni (Gregoryan) bulunmaktadır. Ancak bunların ilçede yaşamadığı ve nüfus kayıtlarının dışında ilçe ile hiçbir ilgilerinin olmadığını tespit ettik.1996 yılı itibarıyla yaptığımız araştırmaya göre; Akçadağ ilçe merkezi ve köylerinde gayrimüslim nüfusun bulunmadığını, nüfusun tamamının Müslüman olduğunu, Müslüman nüfusun mezhep itibarıyla Hanefi ve Alevilerden oluştuğunu söyleyebiliriz. İlçe merkez nüfusunun tahminen % 96.4'ünü Sünni Hanefiler, %3.6'sını da Aleviler oluşturmaktadır. Belde ve köy nüfusunun tahminen % 67'sini Sünni Hanefiler, %33'ünü de Aleviler teşkil ediyorlar. Akçadağ ilçesinin genel olarak nüfusunun %73'ünü Hanefiler, %27'sini de Aleviler meydana getirmektedir, Şafi nüfus ilçede mevcut değildir⁷.

B-KUTSAL MEKAN ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE ZİYARET FENOMENİ

Ziyaret kelimesinden önce kutsal ve kutsal mekan kavramlarının üzerinde durmakta fayda olacağı kanaatindeyiz. Bilindiği gibi ilahi ve ilkel hemen hemen bütün dinlerde kutsal ve kutsal olmayan (Profan) arasındaki fark göze çarpmaktadır. Hatta Kutsal'ın dinde en önemli işaret olduğu ve tanrı düşüncesinden daha köklü bir yer tuttuğu belirtilmektedir. Nitekim Budizm vb. bazı dinler, herhangi bir tanrı inancını gerekli görmedikleri halde kutsal fikrine sahiptirler⁸. Bu durumda kutsaldan kastedilen şey ve kutsalın belirleyicileri nelerdir? Bu noktada bazı açıklamaların yapılması gerekmektedir.

⁵ 1990 Genel Nüfus sayımı, Malatya, 24-25

⁶ <http://www.die.gov.tr.nüfus>, Malatya

⁷ İskender Oymak, XX. Yüzyıl Malatya Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası, İnönü Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Doktora tezi, Malatya,1997, 202

⁸ Ahmet Güç, "Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı" Dinler Tarihi Araştırmaları- I (Sempozyum 08-09 Kasım , 1996,) Ankara, 1998, 337

Kutsal kelimesi; İngilizce de “sacred” ve “holy”, Latince’de “sanctum” ile, diğer batı dillerinde de bu kelimelere çok yakın kavramlarla ifade edilmektedir. Özellikle saygı duyulan veya hürmet gösterilen ve insanlar tarafından kutsal kabul edilen objeler “sacred”, Tanrı tarafından kutsal kabul edilenler ise “holy” ile ifade edilmiştir. Hatta “sanctum” ile, bir realite olarak kutsallık ve ilahi güç ifade edildiği gibi fertlerin davranışları ile de ilgili olduğu bir gerçektir. Nitekim aziz, veli ve eren gibi anlamlara gelen “saint” kelimesi de “sanctum” kelimesinden türemiştir. Bu yüzden Hıristiyan kültüründe mevcut olan kutsal mekanların çoğu azizler ile bağlantılıdır. Kutsal kelimesinin ilahi metinlerdeki kullanımı ise şöyledir: Eski Ahid’de kutsal karşılığında “gados” ve “godes”, Yeni Ahid’de Yunanca “hagios” ve Kur’an da değişik köklerden türeyen “kuddüs, mukaddes, harem, haram, bareke, tebareke, mübarek” vb. kelimeler kullanılmıştır⁹.

Kutsal kelimesi Türkçe de: 1- Güçlü bir dini saygı uyandıran veya uyardırması gereken, kutsi, mukaddes, 2-Tapınılacak veya yolunda can verilecek derecede sevilen kutsi, mukaddes, 3-Bozulmaması, dokunulmaması, karşı çıkılmaması gereken, üstüne titrenilen... 4-Tanrıya adanmış olan, tanrısal olan gibi anlamlara gelmektedir¹⁰. Kutsallık ise; özü itibarıyla gizemli ve tabiatüstü güç ile olan teması sebebiyle bir kısım eşyaya, bazı insanlara, hayvanlara, bazı yerlere, olay ve faaliyetlere atfedilen üstünlüktür¹¹.

Yukarıda söz konusu olan kutsal nesnelere bu özelliklerini Tanrının tezahür etmesinden almaktadırlar. Bu da “tamamen farklı” bir şeyin, bizim dünyamıza ait olmayan bir gerçeğin, “doğal”, “dindışı” dünyamızın ayrılmaz parçası olan nesnelere içinde açığa çıkmasıdır. Belirtilen kutsal taş, kutsal ağaç, taş veya ağaç olarak tapınma nesnesi değildirlere, onlara tapınılmaktadır. Çünkü kutsalın tezahüründen dolayı onlar artık sadece ne taş ne de ağaçtır, onlar kutsal olanı açığa çıkarmaktadırlar. Bu sebeple eski toplumlara mensup insanlar, mümkün olduğunca kutsalın içinde veya kutsallaştırılmış nesnelere yakınında yaşama eğilimine sahiptirler¹². Günümüzde de kutsala yakın veya kutsal ile beraber yaşama arzusu, bir çok insanda mevcuttur. Çünkü kutsalın yoğun olarak hissedildiği yerlerde insanlar kendilerini daha çok emniyette görmekteyler. Bu sebeple olsa gerek, kutsal mekanların az olduğu yörelerde yaşayan insanlar, yaşadıkları coğrafyanın önemini artırmak ve kendilerinin de kutsal’a yakın olduklarını gös-

⁹ Geniş bilgi için bkz., Editor: Everett F. Harrison, **Baker’s Dictionary of Theology**, USA., Michigan 1988, s. 269-270; Güç, 337-340

¹⁰ Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Ankara,1988, II, 939

¹¹ Güç, 340

¹² Mircea Eliade, **Kutsal ve Dindışı**, Ankara, 1991, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), IX-XI

termek maksadıyla yeni kutsal mekanlar ihdas etmektedirler. Bu kanaatimizi bazı kutsal mekanların tarihçelerini göz önünde bulundurarak ifade ediyoruz.

İlahi dinlerde en yüce manada kutsallık Tanrı'ya aittir ve kutsalın belirleyicisi kutsalın bizzat kendisidir. İslam da kutsala daha yakın olan insanları ifade etmek üzere veli-evliya, şehit vb. kelimeler kullanılmıştır. Kur'an ve Kitab-ı Mukaddeste de "Mescid-i Haram"¹³, "Beytül Makdis"¹⁴, "Mukaddes Tuva Vadisi"¹⁵ gibi bazı yerler kutsal olarak belirlenmiş ve bu mekanlara geliş-i güzel girilmeyeceği ifade edilmiştir.

Diğer taraftan bu kutsal mekanlara gitme davranışı ziyaret kavramı ile ifade edilmektedir. Türkçe'de birini veya bir yeri görmeye gitmek, gezmek anlamına gelen ziyaret kelimesi¹⁶ Arapça'da da aynı şekilde ifade edilmektedir. Yine Arapça'da aynı kökten gelen zevr sözcüğü hem ziyaret etmek hem de ziyaret eden manalarında kullanılmaktadır. Bu ikinci manada zair sözü daha yaygındır. Zuvar ve mezar kelimeleri de bir kimseyi görmeye gitme manasını ifade etmekle birlikte, mezar Türkçe de kabir karşılığında kullanılmaktadır¹⁷. Burada ele aldığımız ziyaret fenomeni, olağan kabir ziyaretlerinden oldukça farklıdır. Zira söz konusu olan; yadır, türbe, tekke, dede mezarı, ziyaret gibi çeşitli isimler ile anılan ve çoğunlukla kendilerine veli, evliya, eren, ermiş, sofu, şeyh, dede, baba, şehit gibi türlü isim ve sıfatlar verilerek manevi güç ve meziyetlerine inanılan kişilerin yattıkları kabul edilen yerlere, belli hacet, dilek ve isteklerle yapılan ziyaretler ve bu alanda oluşmuş bulunan inanç ve uygulamalardır¹⁸.

Ashında yukarıda açıklanan ziyaret yerleri, her zaman için, kendilerinde belli bir manevi güç, feyiz, ya da bereket bulundurduğuna inanılan ve bir takım efsaneler, hikayeler ve kerametler atfedilen kişilerin mezarları, türbeleri veya onlara ithaf olunan makamlar değildir. Aynı zamanda kutsal bilinen taş, ağaç, kaynak, kaya ve dağ gibi mekanlar da ziyaret kategorisine dahil edilmektedir¹⁹. Çünkü Yer-su, ağaç ve taş kültürü Türk din tarihinde önemli yer tutmaktadır. Geçmişten günümüze Türk toplumlarının geleneksel yaşantılarına bakıldığında bu kültürlerin etkilerini görmek mümkündür²⁰. Ancak bu taş, ağaç ve kaynak gibi

¹³ Hacc, 22/26

¹⁴ Tekvin, 8/20-21

¹⁵ Taha, 20/12, Çıkış, 3/5

¹⁶ Türkçe Sözlük, II, 1676

¹⁷ M.Yaşar Kandemir, "Ziyaret" İslam Ansiklopedisi, MEB, İstanbul, 1988, XII, 620

¹⁸ Ünver Günay, Harun Güngör, Şaban Kuzgun, Hüzeyfe Sayım, A. Vahap Taştan, Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri, Kayseri, 1996, 10

¹⁹ Günay, vd., 11; Hikmet Tanyu, Dinler Tarihi Araştırmaları, Ankara, 1973, 9 vd.

Geniş bilgi için bkz: Ünver Günay, Harun Güngör, Türk Din Tarihi, Kayseri, 1998, 51 vd.; Abdulkadir İnan, "Türk Boylarında Dağ, Ağaç ve Pınar Kültü", Makalalar ve İncelemeler II, 253-259., "Türklerde Su Kültü ile İlgili Gelenekler", Makaleler ve İncelemeler I, 591-495

ziyaret yerleri çoğu zaman bir efsaneyle karışmış veya bir evliya ile bağlantı kurmuş, onun hayatına girmiş veya Veli'ye, yatora çok yakın olmakla kutluluk kazanmış olduğu gibi, tarih boyunca bir çok ülkede görülen; ağacı, kaynağı, taşı türlü sebep şartlarla kutlu tanıma gibi inançların kalıntı ve devamı gibi görmek gerekiyor²¹. Bu tür kutsallıklar atfetmenin eski Şamanist Türklerde görüldüğü belirtiliyorsa da²², bu ifade, söz konusu inancın asıl kaynağının ve mekanizmasının ne olduğunu ortaya koymamaktadır. Çünkü bu inanışların yaygınlığı sadece ülkemiz ve diğer Müslüman Türk Devletlerine mahsus değildir. Zira İslamiyet öncesi-döneme kadar Araplar arasında görüldüğü²³, Afrika kıtasında çeşitli amaçlarla velilerin mezarlarının ve diğer kutsal mekanların ziyaret edilmesinden ibaret olan uygulamaların yaygın bulunduğu belirtilmektedir. Aslında bu inanış Türk veyahut Müslüman dünyası ile de sınırlı değildir. Bu inanışlara, naturizmin ve animizmin bir tür tezahürleri olarak tarihin her döneminde Afrika, Amerika, Avustralya, Uzakdoğu, Çin, Hindistan, Eski Yunan gibi yerlerde de rastlanmaktadır²⁴.

Gerçekten kökleri tarihin derinliklerine uzanan Ziyaret fenomenini iktisadi, sağlık ve kültürel şartlar ile ilgili görmek ve bu konudaki ihtiyaçların karşılanması halinde bu ziyaretin kalkacağını düşünmek ilmi bir görüşü yansıtmıyor. Çünkü A.B.D, Avrupa ve Asya'nın (Japonya) ileri seviyedeki ülkeleri, iktisat, teknik ve ilim sahasında ilerlemiş olmasına rağmen uğurlu , uğursuz sayılar, fallar ve adak gibi bir çok inancı bünyesinde barındırmaktadır²⁵. Bu konunun Dinler tarihi, Din psikolojisi ve Din Fenomenolojisi açısından incelenmesinin önemli olduğu kanaatindeyiz Bu anlamda ziyaret fenomeni, inanç ve uygulamalar açısından coğrafya ve kültürlere göre farklılıklar arz etse de, öz itibarıyla bütün insanlığı kapsayan bir değer olarak kendini göstermektedir.

²¹ Hikmet Tanyu, Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri, Ankara, 1967, 300-301

²² Fuad Köprülü, Türk Tarihi Dinisi, İstanbul, 1341, 91 ; Abdulkadir İnan, Eski Türk Dini Tarihi, İstanbul, 1976, 30, vd., Şamanizm; Eski Türkler arasında vücut bulmuş olan şekli altında din ile büyüünün iç içe bulunduğu bir sistem olarak karşımıza çıkmakta ve bu sistemin içerisinde şaman bir din adamından çok, ekstaz tekniğini uygulayan bir mistik, hastahkları tedavi eden bir halk hekimi, olayları önceden haber veren bir kahin ve bir büyücü görünümünde kendini göstermektedir. Üstün güçlerle donanmış ve tannı ile temasa geçebilen Şamanların durumu ile velilerin durumu arasında bazı benzerlikler ve paralellikler bulunmaktadır. Günay, vd., 112; Bütün bunlarla beraber Şaman geleneğinin Orta ve kuzey Asya kökenli olmadığı, Güney kaynaklı olduğu da önemli bir tespittir. Geniş Bilgi için bkz. İbrahim Kafesoğlu, Eski Türk Dini, İstanbul, 1980, 34-41; Sedat Veyis Örneç, İlkelerde Din, Büyü, sanat ve Efsane, İstanbul, 1995, 49-50

²³ Ali Çelik, İslam'ın Kabul ve Reddettiği Halk İnanışları, Hicaz Bölgesi, İstanbul, 1995, 78, vd.

²⁴ Günay, vd., 11; Tanyu, Ankara ve Çev. Adak, 307, vd.

²⁵ Tanyu, Ankara ve Çev. Adak., 321-322

Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında iki tür kutsallık karşımıza çıkmaktadır. Birincisi bizzat Allah tarafından kutsal olduğu belirtilen yer, mekan veya nesnelere, diğeri insanlar tarafından kutsallık atfedilenlerdir. Bizim çalışmamız ile ilgili olan Allah'ın kutsal olarak nitelendirilmesinden esinlenerek veya kutsalın, "atalar kültü", "yer-su" vb. inanışlar ile bağlantılı olarak oluşan kutsal mekan anlayışıdır. Ülkemizde bu alanda, adak ve ziyaret yerleri adıyla yapılan çeşitli araştırmalar bize ışık tutmaktadır. Bunlardan bir tanesi Merhum Prof. Dr. Hikmet Tanyu tarafından hazırlanan "Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri" adlı çalışmadır. Diğeri bir önemli eser de yine Merhum Hocamız Prof. Dr. Şaban Kuzgun Beyin de yer aldığı Prof. Dr. Ünver Günay, Prof. Dr. Harun Güngör, Yrd. Doç. Dr. Huzeyfe Sayım ve Yrd. Doç. Dr. A. Vahap Taştan'dan oluşan komisyon tarafından kaleme alınan "Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri" adlı eserdir. Bunların dışında yurdumuzdaki ziyaret yerleri ile ilgili yayınlanmış çeşitli makaleler bulunmaktadır. Biz araştırmamızda Akçadağ ve çevresinde bu anlamda ortaya çıkan ve halihazırda halkın ilgisinin devam ettiği kutsal mekanları ve özelliklerini inceleyeceğiz.

C- AKÇADAĞ VE ÇEVRESİNDE MEVCUT KUTSAL MEKANLAR

1-Şeyh Hacı Ali Kara (1900-1971)

Şeyh Ali Kara 1900 yılında Akçadağ'ın Aşağı Örüşkü köyünde dünyaya gelmiş, yine aynı köyde 29 Nisan 1971 vefat etmiştir. Defnedildiği köyün mezarlığında üzerine muazzam bir türbe yapılmıştır. Babası Aliseydi Efendi, Annesi Fatma Hatun olan Ali Efendi'nin ailesi ibadetine düşkün ve ihlaslı bir aile olarak tanınır. Ali efendi küçük yaşlardan itibaren çevredeki hocalardan ders alır. Örnek ahlakı ve dürüstlüğü ile kendini sevdiren. Tasavvufa intisabı ise, Mürsidi, Bağdat doğumlu Şeyh Osman Nuri Ölmeztoprak ile tanışması ile başlar. Tasavvufta yüksek makamlara ulaştığı söylenmektedir.

Ali Efendi, çevredeki cehalet, ilkelik ve eşkıyalıklara son vermek için büyük mücadele vermiştir. Yöre halkı da bu durumu şöyle ifade etmektedir: Şeyhin ortaya çıkmasına kadar her türlü haksızlık, hırsızlık, ahlaksızlık ve cinayet gibi suçlar bölgede işleniyordu. Şeyhin ortaya çıkmasından sonra yörede görülen olumsuz davranışların sona erdiği, huzur ve güvenliğin hakim olduğu belirtilmektedir. Şeyh , çevresinde toplanan kişileri bilinçli ibadet etmeye, teknolojiden yararlanarak devlet ve millete hizmet için teşvik etmiştir. Bütün bu olumlu davranışlar kısa sürede Şeyhin sohbetlerine katılımları artırmıştır ve yurdun çeşitli bölgelerinden bu dergaha ilgi oluşmuştur.

Şeyh Ali Efendi için bir çok keramet anlatılmaktadır. Bu anlatılan kerametlerden iki tanesi şöyledir: Bir köy bekçisi işlek bir yolun sakin bir saatinde elinde tüfeği ile giderken Ali efendiyi hatırlar, üzerine methiye söyler ve cezbe

girer. Yola uzanıp çırpınır, elindeki tüfeği düşer. Bir süre sonra kalkıp gider ve tüfeğini orada unuttur. Bu Hali geçtikten sonra iki gün geçer hala tüfeğini bulamaz. Ali Efendi bekçiye haber gönderir: “iki gündür bize tüfek bekçiliği yaptırıyor, gidip tüfeğini yolda yuvarlandığı yerden alsın “ der İnsan ve arabaların yoğun olarak geçtiği yolun ortasındaki tüfeğe iki gün hiçbir şey olmamıştır. Bekçi gidip tüfeğini bıraktığı yerden alır. Yine bir yatsı sonu yatma zamanıdır. Şeyh Ali efendi yatağını pencere önündeki sedirin üzerine değil de yanında yere yapılmasını ister. Hanımı ise sedirde kendisine özel yatak açar. Şeyh “aşağı yanıma gel” derse de hanımı kendi yatağına girer... Biraz sonra pencerenin önündeki dut ağacından iki el silah sıkılır, camlar kırılır ve av tüfeğinin saçmaları hanımın yatağına saplanır. Hanımı kendisini Şeyhin yatağına atar. Şeyh “ben sana yanıma gel demedim mi?” şeklinde takılır. Olay köyde çabuk duyulur ve şeyhi vurmak isteyen kişi tespit edilir. Şeyhi seven kişilerden bir grup, sabahleyin intikam almak için Şeyhten izin istemeye gelirler. Bir de bakarlar ki Şeyhi öldürmek isteyen kişi, şeyhin odasında, hem de şeyhten yukarıda sedirde oturuyor ve şeyh eliyle adama üzüm ikram ediyor. Duruma şaşırın müritler “hiç değilse beddua etsen ya” diye içlerinden geçirirler. Şeyh “bizim görevimiz beddua değil, dua edip ıslah etmektir” der. Şeyhin bu niyet ve davranışı karşısında akşam evi kurşunlayan adam tövbe eder²⁶.

Şeyhin türbesi maddi ve manevi her çeşit sıkıntısı olanların yanı sıra dilek tutmak için gelen ziyaretçiler ile dolup taşmaktadır. Türbeye ziyarete gelenler fatiha okuyor ve iki rekat namaz kılıyor, hatta müritleri zikir de çekiyorlar. Türbenin içinde yer alan mezar demir parmaklıklar ile çevrili olduğu için ziyaretçilerin mezara el sürme imkanı yoktur ancak o demirlere el ve yüz sürülüp öpülüyor. Türbe geniş bir avluya sahiptir ve avluda şadırvanlı bir çeşme bulunmaktadır. Bazı ziyaretçiler burada kurban kesiyorlar, bazıları da getirdikleri yiyecek, bisküvi, şeker v.b. şeyleri dağıtıyor. Türbenin hemen yanında Şeyhin çobanı Bayram Boran'ın mezarı yer almaktadır. Söz konusu mezar da ziyaretçiler tarafından öpülüyor, yüz sürülüyor ve etrafından dönmek suretiyle dilekler tutuluyor. Şeyhin müritleri, Cuma akşamı çoğunlukla bu mekanı ziyaret etmekte ve sabah namazını da burada kılmaktadırlar. Ayrıca dini bayramlarda müritler bayram sabahı erkenden köye gidip sabah namazını burada kıldıktan sonra bayram namazına kadar zikir çekiyorlar ve bayram namazını bu mekanda kılıyorlar.

Bu Türbe, Şeyhin ölüm yıl dönümlerinde binlerce ziyaretçi tarafından ziyaret ediliyor. Bu ziyaretçilerin, Ankara, Yozgat, Adana, Eskişehir, Konya, Mersin, Adıyaman ve Kayseri gibi yurdun çeşitli bölgelerinden otobüsler ile geldiklerini müşahede ettim. Bu yıl dönümlerinde 100'e yakın kurban kesilmek-

²⁶ Ali Helvacı, Mehmet Gülseren, M. Ali Cengiz, Ahmet Şentürk **Malatyalı Gönül Sultanları**, Malatya,1992, 24-28

tedir. Bu kurbanların etlerinden başta bulgur pilavı olmak üzere çeşitli yemekler yapılarak ziyaretçilere ikram ediliyor. Aynı zamanda mevlit de okunuyor ve köy adeta panayır alanına dönüyor.

2- Terzi Baba

Akçadağ Ören Kasabasında dere kenarında basit taşlardan yapılmış bir türbedir. Türbenin içinde bir tane mezar bulunmaktadır. Yöre halkının ermiş bir kişi olarak ifade ettikleri Terzi Babanın gerçek adı ve kimliği hakkında bilgi bulunmamaktadır. Türbenin yanında dut ve iğde ağaçları bulunmaktadır.

Halkın kutsal mekan olarak telakki ettikleri terzi baba türbesi, yoğun olarak çocuğu olmayan kadınların dileklerinin gerçekleşmesi için ziyaret ettikleri bir mekandır. Ayrıca bedensel ve ruhsal hastalığa maruz kalan hastalar ve çeşitli dilekleri olan kişiler tarafından ziyaret edilmektedir. Bu Türbede özellikle Cuma akşamları mum yakılır. Kurban olarak da Koyun, Keçi ve horuz kesilmektedir. Ağaçlara ziyaretçiler tarafından dileklerinin gerçekleşmesi amacıyla çaput da bağlanmaktadır. Yöre halkının Yağmur duası için bu mekanı tercih ettikleri de belirtilmektedir.

3-Gal Hasik

Akçadağ ilçesine bağlı Taşevler ile Darende ye bağlı Yenipınar köyleri arasında basit taşlardan yapılmış bir Türbe ziyaretidir. Yatır hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Ancak halkın ifadelerine göre Gal Hasik Arapkir dolaylarındaki Atmalı Aşiretinden gelir, buraya yerleşir, kısa sürede sevilen ve sayılan bir kişi olur.

Anlatılan menkıbeye göre; Gal Hasik, köylülere hizmet olsun diye bir değirmen kurmaya çalışır. Değirmeni kurar, değirmene su getirmek için hazırladığı kanalın önündeki büyük kayayı bir türlü çıkaramaz, günlerce uğraşır, Allah'a yalvarır, bir çözüm yolu arar. Bir gece rüyasında kendisine kayanın çevresini bir kez daha kazdır, kayanın ortasında delik görülecektir, bu delikten suyu geçir denir. Hemen kalkar söylenenleri yapar ve su kayadan geçer. Halkın sevgisi bir kat daha artar. Halen bu kanal ve delikli taş durmaktadır²⁷. Yörede yaşayan vatandaşlar her türlü dilek ve hastalık için bu türbeyi ziyaret etmektedir.

4-Dur Abdar

Akçadağ ilçesine bağlı Doğanlar köyünün Saçmalı mezrasının güneyine düşen tepenin üstündedir. Türbe basit taşlardan yapılmış, üstü direklerle örtülmüş toprak sıvalıdır. Türbenin içerisinde bir tane mezar mevcut olup, etrafında ağaç, su ve yakınında ev bulunmamaktadır. Burada yatan zatın kimliği hakkında

²⁷ Helvacı, 24-28

tarihi bilgi yoktur. Yöre halkı, bu zatın, İslam ordusunda başarılı bir asker olduğunu, Romalılar ile mücadele ederken savaşta yaralanıp şehit düştüğünü anlatmaktadır. Ayrıca bu mücahidin savaşçı Müslümanlara su taşıyan birisi olduğu, su taşıırken şehit olabileceği anlatılıyor. Dur Abdar'a ait şöyle bir keramet de anlatılıyor: Dur Abdar, sade bir vatandaş olarak köyünde yaşarken, bir gün kendisine değirmen nöbeti geldiği söylenir. Değirmen nöbetine gitmek için çıkarırken, bir başkası gelir (aynı zamanda) su nöbetinin geldiğini haber verir. Ona da "geliyorum" diyen Dur Abdar'a biraz sonra köyde davar otlatma nöbetinin geldiği bildirilir, çobanlık için de hazırlıklı olarak çıkan Dur Abdar her üç nöbet için de "evet geliyorum" der ve aynı gün ve saatte her üç yerdeki nöbetini de ifa eder. Bu olayı yakından bilen çevresinin Dur Abdar'a olan saygısı bir kat daha artar²⁸.

Türbeye gelen ziyaretçiler önce bu zatın ruhuna fatiha okurlar, dua ederler, dilekte bulunurlar. Getirdikleri yiyecekleri hem dağıtırlar hem de kendileri yerler. Ayrıca türbeye su taşıyıp etrafına dökerek dua ve dileklerini ifade ederler. Ziyaret esnasında türbenin etrafında dönerek dua ettikleri de görülmektedir. Ziyaretçiler türbenin etrafından bulunan taşları alıp vücutlarının ağrıyan yerlerine şifa amacıyla sürerler. Az da olsa türbede kurban kesildiği görülmektedir. Ziyaret için özel bir zaman olmamakla birlikte Perşembe ve Cuma günlerinin daha çok tercih edildiği müşahede edilmiştir. Ziyarete ağrı sızı, felç gibi hastalıklar için geldikleri gibi çeşitli dilekler içinde geldiklerini görmek mümkündür.

Yöre halkı, 1974 yılında Kıbrıs Barış hareketi sırasında, türbenin olduğu yerden uçakların kalkıp Kıbrıs'a gittiğini ve tekrar gelip bu dağın tepesine türbenin önüne indiğini anlatmaktadır. Bu ziyarete olan ilgi günümüzde de devam etmektedir. Çevre köylerin yanında başka ilçelerden de ziyaretçilerin geldiği ifade edilmektedir.

5-Diken Dede

Akçadağ ilçe merkezi Gotangölü mahallesinde bahçelerin arasında bulunmaktadır. Mezar yeri eskiden diken ve çalılarla kaplı bir yer iken daha sonraları çevre kayısı bahçeleri ile kaplı bir duruma getirilmiş ve mezar da bahçenin içinde yer almaktadır. Ziyaret, kayısı bahçesinin içinde üç tarafı büyük taşlarla çevrilmiş, yerden yaklaşık bir metre yükseltilmiş halde kuzey kısmında açıklık bırakılan orta kısmı toprak olan bir mezardır.

Burada yatan zatın kimliği hakkında tarihi bir bilgi yoktur. Diken dedenin, Dur Abdar ile beraber İslam ordularında yer aldığı, Rumlar ile mücadelede yaralandığı ve yakındaki çeşmeye sığındığı, pınara yakın bir yerde şehit düştüğü

²⁸ Helvacı, 138

anlatılmaktadır. Mücahidin ismi bilinmemektedir. Eskiden mezarın bulunduğu mevki dikenlerle kaplı olduğu için bu zata diken dede ismi verildiği muhtemeldir. Mezarın yakınında şifalı olarak bilinen bir çeşme bulunmaktadır. Bu çeşmenin suyu ziyaretçiler tarafından içildiği gibi, getirilen hastaların ağrıyan yerlerine de sürmektedirler. Hatta bazı hastalar bu su ile yıkıyorlar ve beraberlerinde de götürüyorlar. Bu suyun özellikle sıtma ve vücudun çeşitli yerlerinde görülen ağrılar için faydalı olduğu belirtilmektedir²⁹. Aslında su berrak ve soğuk bir kaynaktan ibaret olup başka bir özelliğe sahip değildir. Mezarın çevresinde kayısı ağaçlarının dışında ağaç bulunmadığı için ziyaretçiler, çeşitli ağaç parçalarına çaput bağlayıp taşların arasına sıkıştırmak suretiyle de dilekte bulunmaktadırlar.

Bu ziyarete getirilen hastalar, mezarın ya taşlarla çevrili olan orta kısmında ya da dış kısmında belli bir süre yatırılır ve mezardan toprak alıp yedikleri gibi gittiklerinde de yanlarında toprak götürürler. Ziyaretçiler, çaput bağlama ve mum yakmanın yanında mezar taşlarına taş da yapıştırılmaktadır. Ayrıca mezar taşlarına dilekleri ifade eden yazılar yazılmaktadır. Hastalıklarının iyileşmesi ve dileğinin gerçekleşmesi için kurban adağında bulunanlar da vardır. Ziyaretçilerden kurbanını getirenler, kurbanını kestikten sonra etinden yemek yaparlar, çevreye dağıtırlar ve kendileri de yerler. Bu mekan Perşembe ve Pazar günleri daha çok ziyaret edilmektedir.

Halkın kutsal olarak nitelendirdiği bu mekan; genellikle çocuğu olmayan kadınlar, çocuğu doğup da yaşamayan, akli dengesi bozuk olanlar, sıtma, felç, romatizma ve sinirsel hastalıklar için ziyaret edilmektedir. Dilekleri gerçekleşen ve maruz kaldıkları hastalıklardan kurtulan kişiler mutlaka bu mekanda kurban keserler. Ziyaretin çevresinde bulunan evlerde oturan vatandaşlar bu ziyarete gelen hastaların hastalıklarından kurtulduklarını ve çocuğu olmayan bayanların çocuk sahibi olduklarını anlatmaktadırlar.

6-Sultan Yusuf (Hacı Yusuf)

Sultan Yusuf Türbesi, Akçadağ ilçesinde Havaalanı yolunda Aksaray köyünün karşısında sola giden yoldan iki kilometre iç kısmındadır. Türbenin yakınında bir köy bulunmaktadır. Bu köye Sultan Yusuf'tan dolayı ziyaret köyü ismi verilmiştir. Türbe kerpiç ve üstü ahşap örtü ve çatılı olup geniş bir alanı kaplamaktadır. Türbenin ana giriş kapısının üstünde duvara gömülü kitabe şeklinde bulunan taşın üzerinde çift başlı kılıç kabartması vardır. Türbe geniş bir avlu ve iki odadan oluşmaktadır. Türbenin iki bölümünde de mezarlar bulunmaktadır. Birinci bölümde 8 mezar mevcut olup, buradan ikinci bölüme geçilmektedir. İkinci bölümün orta kısmında Sultan Yusuf'un mezarı daha görkemli yapılmıştır. Beri tarafta geniş bir alan beton ile tamamen kaplı yükseltilmiş olup,

²⁹ Hüseyin Keleş, Akçadağ 1940 doğumlu, Emekli Öğretmen

baş ve ayak kısımlarına konulan taşlardan beş mezarın bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca türbenin içi sergiler ile donatılmış durumdadır. Türbenin yanında bir küçük oda da yemek kazanları ve kaplar bulunmaktadır.

Türbenin arka kısmında betondan yapılmış çeşme de vardır. Sultan Yusuf'un mezarının üstünde yeşil örtüler ve Türk bayrağı serilidir. Türbe mekanın dışında kuzey doğu istikametinde 100 m mesafede yaklaşık iki ton ağırlığında büyükçe bir taş ve onun yakınında bir de kaya oyduğu bulunmaktadır. Bu mekan da sultan Yusuf ile ilgili olup burada bulunan taşın kenarında, taş gömülü bir şekilde görülen iki el izinin bu zata ait olduğu halk tarafından rivayet edilmektedir. Rivayete göre Sultan Yusuf, düşman ile girdiği mücadelede bu taşı düşman askerlerinin üzerine fırlatmış ve onları mağlup etmiştir. Ancak Sultan Yusuf'un tarihi şahsiyeti hakkında bilgi mevcut değildir.

Halkın Rivayetlerine göre; Sultan Yusuf, köyde bir ağanın çobanıdır ve aynı zamanda Kadiri Tarikatına mensup bir dervıştır. Bundan dolayı halk tarafından şeyh Yusuf olarak da anılır. Bu dervişin nereden geldiği bilinmiyor ancak güzel ahlaklı ve dürüst bir kişi olarak biliniyor. Türbenin bakım ve korunmasına yaşanmış bir olay neden olmuştur: Kış mevsiminde, Evinde sergisi olmadığı için sıkıntı içinde yaşayan bir köylü bir gece Sultan Yusuf'un türbesine gelir, türbede serili olan bir kilim ile bir keçeyi alıp evine götürür ve serer. Yaptığı işin doğru olup olmadığını düşünmekten geç vakte kadar uyuyamaz ve sabaha karşı uyuduğunda kendisine bir ses: "Ben Sultan Yusuf'um, türbemde aldığım sergileri götür hemen yerine ser" der. Köylü uyanır uyanmaz sergileri geri götürür türbeye serer. Bu olay çevre'ye yayılır, hem türbenin bakımını ve korumasını hem de Sultan Yusuf'a duyulan saygınlığı artırır³⁰.

Türbenin kapısı devamlı açıktır. Türbenin temizliği ile 80 yaşlarında bir kadın ilgilenmektedir. Gelen ziyaretçiler hizmetine karşılık olarak kendisine yiyecek ve para gibi hediyeler vermektedirler. Ziyaretçiler daha çok Perşembe ve Pazar günleri bu mekanı ziyaret ediyorlar. Ziyarete gelen kişiler türbede dua ediyorlar, mezarların üzerinde mum yakıyorlar, yeşil örtü, namazlık vb. şeyler bırakıyorlar. Ayrıca çeşitli yemekler, erik ve kayısı türünden yiyecek dahi bırakanlar görülmektedir. Ziyaretçiler ziyaret esnasında mezarı öpüyorlar, mezarın üzerinde mevcut olan beyaz ve koyu renkli taşları ağrıyan yerlerine sürüyorlar ve öpüyorlar.

Dilek sahipleri duvarlara ve destek direklerine hatta tavandaki ağaç parçalarına dileklerini ifade eden yazılar yazmaktadırlar. Ayrıca ziyaretçiler bu mekanda namazda kılmaktadır. Bu ziyarete getirilen kişi hasta, akıl hastası veya felçli bir hasta ise mezarın yanında yatırılır. Sultan Yusuf'un mezarının bulun-

³⁰ Helvacı, 121

duğu yerin yanında bir elin ancak girebildiği derin bir oyuk bulunmaktadır. Ziyarete gelen kişilerin bu oyuğa elini dirseğe kadar uzatarak toprak alıp yediklerini ve alıp evlerine götürdüklerini gözlemledik. Türbedar kadın; bu oyuktan her kesin toprak alamadığını, kalbi temiz ve dileği gerçekleşecek kişilere mübarek zatın toprak verdiğini ifade etti. Ayrıca türbenin içindeki mezarlara bez bağlandığı gibi türbenin dışındaki dut ağaçlarına da bez bağlamaktadırlar. Kurban olarak bu ziyarette koyun, keçi ve horuz kurbanı yaygındır. Bazı ziyaretçilerde dileği kabul olduktan sonra kurbanını bu kutsal mekana getirip kesiyorlar. Kesilen kurbanın etinden yemek pişirip evre evlerden gelenlere ikram edilir ve kendileri de yerler.

Bu ziyarete çocuğu olmayanlar, çocuğu olup da fazla yaşamayanlar, akli dengesi bozuk olanlar, ağrı ve romatizması olanlar, evlilik için gelenler çoğunluktur. Hatta çocuğu olmayıp bu mekanı ziyaret ettikten sonra ocuk sahibi olanlar genellikle çocuklarının sağlıklı olması için, erkek ocuk ise Yusuf, kız çocuğu ise Sultan ismini veriyorlar. Bu ziyaretten dolayı Yusuf ve Sultan isimleri çok yaygındır. Hatta yörede yaşayan bir kadın çocuklarının doğup yaşamadıklarını ve kendisinin bu ziyarete gidip bu zatın mekanında Allah'a yalvardığını ve sonra doğan çocuğunun belli bir süre yaşadığını ve öldüğünü, tekrar kendisinin bu mekana gidip yalvardığını söyledi. Sonra rüyasında Sultan Yusuf'u ak sakallı olarak gördüğünü ve kendisine neden çocuğuna benim ismimi vermedin şeklinde sitem ettiğini ve kendisinin de bunu dşnemediğini, ancak tekrar bir çocuğu olursa ismini koyacağını belirttiğini söyledi. Sonrasında bir kızı olduğunda Sultan ismini verdiğini söyledi. Bu türbeye tekrar gidip mezarın üzerine yeşil örtü bıraktığını ve orada dua ettiğini ifade etti. Ancak doğan erkek çocuklarının yaşamadığını ve buna çok üzüldüğünü, bunun üzerine yine ak sakallı zatı rüyasında gördüğünü ve onun kendisine erkek çocuğunun olacağını söylediğini anlattı. Kadın, erkek çocuğu olduğunda Yusuf ismini verdiğini ve bundan sonra altı çocuğunun doğup yaşadığını ifade etti³¹. Ziyaretçiler çoğunlukla dileklerinin gerçekleştiğine ve hastalıklarının iyileştiğine günümüzde de inamıyorlar. Bundan dolayı türbenin her zaman ziyaretçisi bulunmaktadır.

Sultan Yusuf ile ilgili yörede anlatılan kerametlerden bir tanesi şoyledir: Sultan Yusuf'un ağası Hacca gider. Ağanın hanımı bir gün evde ili köfte pişirir, hanımın yaptığı köfteleri Sultan Yusuf yerken; "ağam bu köfteleri çok severdi, değil mi?" diye ağanın hanımına söz eder. Hanım da evet der. Bunun zerine "istersen bir bohaya koy, sıcak sıcak ağama da verip geleyim"der. Ağanın hanımı "herhalde doymadı da koyunları otlatırken yiyecek"diyerek bir tabak kf-

³¹ Ayşe şahin, Yağmurulu Kyt 1927 Doğumlu, okur yazar değil

teyi ekmek ile bohçalar ve çobanı Yusuf'a verir. Yusuf bir süre sonra geri gelecek, hanıma "köfteleri ağama verdim, memnun oldu der" Kadın inandı gibi görünür ve sağ ol der. Aradan aylar geçer ağa Hac dan döner. Sultan Yusuf'un köfte götürdüğü tabağı ve bohçayı da beraberinde getirir. Hanım şaşırır ve kocasına sorar. Ağa "Evet Yusuf köfteyi bana getirdi ve beraberce de Kabe'yi tavaf ettik hem de hacı oldu" diye tanıklık yapar. Bundan dolayı Hacı Yusuf da denilmektedir. Bunun gibi başka kerametleri de anlatılır. Türbe bekçiliği yapan kadın; Sultan Yusuf'un geceleri abdest alıp namaz kıldığını, köyde zaman zaman onu görenlerin olduğunu söylemektedir.

7-Budela Baba

Akçadağ ilçesine bağlı Güzyurdu ve Mihmanlı köyleri arasında bir düzlüktedir. Türbenin bulunduğu mekana giden yol mevcuttur. Türbe betondan yapılmış kare mekanlı ve üstü kubbe örtülüdür. Türbenin giriş kısmında üstü iki küçük kubbe ile örtülmüş kenarları açık eyvan bulunmaktadır. Türbenin içinde bir tane mezar olup mermerden yapılmıştır. Mezar türbenin içinde kible yönünde yer almaktadır. Mezarın üstünde yeşil örtü, kenarlarında da çokça seccade bırakılmıştır. Mezar taşında "XVIII. Yüzyılın Evliyalarından Şeyh Muhammet Budela Veli Hazretleri" yazılıdır. Her ne kadar mezar taşında adından Muhammet olarak bahsedilmekte ise de gerçek kimliği ve nereden ne zaman geldiği bilinmemektedir. Mezarın yanında ibrik ve havlu bulunmaktadır. Bu kutsal mekana gelen ziyaretçilerin kurbanlarını rahat kesmeleri ve yemeklerini yapmaları için özel yerler yapılmıştır. Burada kazanlar, kaplar ve diğer malzemeler mevcuttur. Ayrıca türbenin yanında su kuyusu da bulunmaktadır.

Buraya gelen ziyaretçiler ilk önce türbeye girip bu zatın ruhuna fatiha okuyorlar mezarın çevresinde dolaşarak mezara yüz sürüyorlar ve öpüyorlar daha sonra iki rekat namaz kılıyorlar, bunların ardından dileklerinin kabul olması için seccade süpürge vb. şeyler getirmiş ise onları türbenin içine bırakıyorlar. Bu ziyarete hasta getirildiği zaman mutlaka türbenin içinde yatırılır. Diğer ziyaretçiler mezara el ve yüz sürerek mezarın etrafında dönerek dua ve dileklerde bulunmaktadırlar. Ayrıca Türbenin dış duvarlarına ve, kurban kesimi ve yemek için yapılan kısmın da duvarlarına dilekleri ifade eden yazılara çokça rastlamak mümkündür. Türbenin yakınında bulunan ahç ağacına da ziyaretçiler bez bağlıyorlar. Bu kutsal mekana gelen ziyaretçilerin bir kısmı mutlaka kurban ile gelir (Koyun, Keçi), kurbanını keser, yemek pişirir, dağıtır ve kendileri de yerler. Bazı ziyaretçiler de dileği kabul olduktan veya hastalığı geçtikten sonra adağını getirir şükür maksadıyla keser.

Bu ziyaret, daha çok Perşembe ve Pazar günleri ziyaret ediliyor. Yöre halkı, ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde bu mekanın ziyaretçisinin daha yo-

ğün olduğunu ifade etmektedir. Bu ziyarete daha çok akli dengesi bozuk çocuklar getirilmekte, çocuğu olmayan kadınlar ve çeşitli dilekleri olan kişiler de ziyarete gelmektedirler. Ayrıca çevre köyler yağmur duasını da burada yapar.

Geceleri burada ışık görüldüğü, bu zatın gece kalkıp abdest alıp namaz kıldığı, sıkıntısı olanların yardımına koştuğu halk tarafından anlatılmaktadır. Günümüzde bu mekana olan ilginin fazla olduğu türbeye ve çevre düzenlemesine gösterilen ilgiden belli olmaktadır.

8-Sofu Dayı (Hasan İnan)

Hasan İnan'a, halk arasında Sofu Dayı olarak bilinir. Mezarı Akçadağ ilçesine bağlı Karanlıkdere köyünün doğusunda ki tepede kayseri-Ankara yolunun kenarındadır. Mezar türbe şeklinde değildir, ancak mezarın yanında küçük bir mescit bulunmaktadır. Sofu dayının mezarının yanında iki mezar daha şeyhin mezarı gibi betondan yapılmıştır. Bu mezarların şeyhin eşi ve oğluna ait olduğu söylenmektedir. Mezarların kuzey kısmında yer alan duvarları beton ve üstü direkler ile örtülü mescitten mezarlara geçiş bulunmaktadır ve mezarların etrafı duvar ile çevrili durumdadır. Mezarın yanında çeşme bulunmaktadır, gelen ziyaretçiler bu sudan mutlaka şifa maksadıyla içerler. Bu zat kendisi yirmi yıl kadar önce vefat etmiş ve şeyh Ali Efendinin müritlerinden olduğu ifade edilmektedir. Kendisi Karanlıkdere köyünde yaşayan bu zatın dedesi ve babasının da şeyh olduğu belirtilmektedir.

Bu mekana ziyaretçiler her türlü sıkıntıları için gelmektedirler. Haftanın her günü ziyaret edilmekle beraber Cuma akşamları ve Pazar günleri daha yoğun olarak ziyaret edilmektedir. Gelen kişiler ziyaret esnasında fatiha okuyor, iki rekat namaz kılıyorlar ve dileklerini ifade ediyorlar, az da olsa mum adağı da görülmektedir. Ziyaretçiler bu mekana gelmek suretiyle dileklerinin gerçekleştiğini ve sıkıntılarını kurtulduklarını belirtmektedirler.

9-Gülleli Baba

Akçadağ-Resuluşağı ve Aliçeri köylerinin güneyinde meşelik bir dağın tepesinde iki yatır bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi taş tan yapılı üstü kapalı türbe içindedir, diğeri de etrafı taşlar ile çevrilmiş bir mezardır. Bu zatların iki İslam mücahidi olduğu, Türbede yatanın adının Mehmet, diğeri nin Abdurrahman olduğu anlatılır. Bu kişiler hakkında tarihi bilgiye rastlayamadık. Türbenin yanında ağaç bulunmakla beraber su mevcut değildir.

Bu ziyarete gelenler şehitlerin ruhlarına dua okuyorlar, kurban az da olsa kesilmektedir ve türbenin yanında bulunan meşe ağacına çaput bağlamak suretiyle dilek tutmaktadırlar. Çevre köylerden ziyaretçiler olduğu gibi bazen uzak illerden gördükleri rüya üzerine ziyarete gelenlere de rastlanılıyor İlkbahar ve

Yaz aylarında çoğunlukla Perşembe ve Pazar günleri çeşitli hastalık ve dilek için burası ziyaret ediliyor. Bu türbenin olduğu yerde geceleri ışık görüldüğü, bazen de gülle gibi ışıklı nesnelere fırlatıldığı söylentilerine bağlı olarak halk tarafından gülleli baba olarak da isimlendirilmektedir. Hatta Kıbrıs Barış Harekati sırasında burada çok şiddetli patlama seslerinin duyulduğundan bahsedilmektedir. Bundan dolayı halk arasında Topçu baba ismi ile de anılır.³²

10-Haydar Baba

Akçadağ'a bağlı Kolköy'ündedir. Köyün kenarında, etrafı taşlar ile çevrili ve üzeri açık bir mezar ziyaretidir. Haydar Baba hakkında tarihi bir bilgiye sahip değiliz. Söylentilerin çoğu rüyalara dayanmaktadır. Haydar Babanın Bağdat yöresinden gelen bir mücahit olduğu ve döneminde ünlü bir şeyh olduğu anlatılmaktadır. Mezarın yanında meşe ağacı bulunan ziyaret özellikle Cuma akşamları ve Pazar günleri ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler mezarın başında mum yakmak ve getirdikleri yiyecekleri dağıtmak suretiyle dileklerinin ifade etmektedirler. Ziyaretçiler mezarın yanında bulunan ağaca çaput bağladıkları gibi mezardan toprak da almaktadırlar.

Bu ziyaret çocuğu olmayan kadınların çok ziyaret ettikleri bir yerdir. Buraya geldikleri için erkek çocuğu dünyaya getiren kadınlar çocuklarına Haydar ismini verdikleri için yörede Haydar ismi yaygındır. Çocuklar yaşadığı müddetçe kendileri için her yıl kurban kesilir. Şayet bir yıl kurban kesilmezse çocuğa zarar geleceğine inanılır. Çocuğa zarar geldiği zaman "bu yıl kurbanını kesmedik de o yüzden bu kaza-bela başına geldi" denir³³. Yöre halkının anlattıklarına göre bir kadın rüyasında Haydar Babayı görür, daha sonra gidip ziyaret eder, kurban keser ve bir çocuğu olur.

11-Ayşe Hatun (Şıh Kız)

Akçadağ ilçesine bağlı Hartut köyünün yakınında, Aygörmez Dağı'nın eteklerindeki bir mezarlığın içerisinde Ayşe Hatun türbesi bulunmaktadır. Ayşe Hatun Hartut köyünden Şeyh hasanlar sülalesinden olup, aynı köyden Resul adından birisi ile evlenmiştir. Kendisi ahenkli, ihlaslı, merhametli ve iyi ahlaklı bir hatun olarak bilinir. Ayşe Hatun hakkında pek çok menkıbe anlatılır: Şıh Kız (Ayşe Hatun), 55 yıl kadar önce bir rüya görür. Asker elbiseli bir zat karşısına çıkar. Bu subayı karşısında gören Ayşe Hatun kaçmak ister. Subay "kızım korkma", ben şeyh Osman'ım, Bağdatlı Şeyh Osman Nuri Ölmeztoprak, Malatya da kalırım, korkma, Allah Peygamber seninle beraberdir" der ve Ayşe Hatun'a ders tarif eder, müritleri arasına alır. Ayşe Hatun kendisinde değişiklikler görür ve ibadetlerini daha bir zevk ile yapmaya başlar. Bunlardan bir tanesi de Çoban-

³² Helvacı, 134

³³ Helvacı, 136

ları ile ilgilidir: Bir gün çoban dağda uyur, uyandığında sürüsünün kaybolduğunu görür, bütün aramalara rağmen bulamaz ve üzüntülü bir şekilde köye döner. Ayşe Hatun'un yanına gelir. Ayşe Hatun Çoban'a "Niçin bu kadar, çevrede gezen kurtların ağızlarını bağladım, yuvalarından çıkamazlar. Sürün de falan yerde otluyor, git toparla getir"der. Çoban gider ki, sürüsü aynı yerde sakin sakin otlanmaktadır. Yöre halkı bu yadır ile ilgili şu menkıbeyi anlatmaktadır: Ayşe Hatun mübarek gecelerde ve Cuma akşamlarında, herkes uyuduktan sonra Aygörmez dağının eteklerindeki mezarlığa gider, mezarlıkta yatanlar kalkıp Ayşe Hatun'u karşılarlar, Ayşe Hatun onlara zikir çekmelerini söyler, kendisi de bir kenara çekilip tek başına ibadet ve zikre devam edermiş. Günün birinde bu durumu görenler Ayşe Hatun'un bu sırrını açığa çıkarırlar. Bunun üzerine Şih Kız birkaç gün görünmez, daha sonra şehitliğe yakın bir yere gider, bir kayaya yaşlı olduğu halde ruhunu teslim eder. Çevre köylüler onun adına bir türbe yaptırırlar.³⁴

Ziyarete daha çok Cuma akşamları gidilir. Pazar günleri de ziyaret edilmektedir. Ziyarete giden kişiler orada dua ederler, ziyaret esnasında mum yakmak ve dilek tutmak gibi davranışları görmek mümkündür. Yine çocuğu olmayan kadınların uğrak yeri olarak bilinir. Kurban olayı az da olsa bu ziyarette görülmektedir. Günümüzde de bu ziyarete olan ilgi devam etmektedir.

12-Ardıçlı Ziyareti

Akçadağ ilçesi Aliçeri Köyünün üstünde dağda bir mezar ziyaretidir. Ziyaretin yanında da bir ardıç ağacı ve bir su kaynağı bulunmaktadır. Mezarda yatan zatın kimliği hakkında hiç bir bilgi bulunmamaktadır. Mezarın üstünde de herhangi bir kayıt yoktur. Ziyaretin yaygın adı Ardıçlı Ziyaretidir. Bu mekana gelen ziyaretçiler dua ederler. Ağaca çaput bağlarlar, getirilen hastayı mezarın yanında ve ağacın altında yatırırılar. Daha çok Perşembe ve Pazar günleri ziyaret edilmektedir. Bu ziyarete Sarahlı hastalar, konuşmayan çocuklar ve kadınlar her türlü dilekleri için gelirler.

13-Diğer Yaygın Kutsallıklar

Akçadağ ve çevresinde Yer-Su inanışları ve Ocak kültü de Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi kendini göstermektedir. Bu inanışları incelemeye çalışacağız.

a-Ziyaret Ağacı

³⁴ Helvacı, 33

Akçadağ ilçesine bağlı Büyükköy de köyün içinde kalın asırlık bir çınar ağacı bulunmaktadır. Bu ağaç yöre halkı tarafından "Dilek Ağacı" olarak da isimlendiriliyor. Ağacın gövde kısmında delikler mevcut olup bu deliklerden sızan su özellikle cilt hastalıkları için kullanılmaktadır. Bu suyun cilt de bulunan yara, mantar vb. hastalıklar için sürülmesi durumunda iyi geldiği ve kısa sürede iyileştirdiğine inanılmaktadır. Ayrıca bu su baş ağrıları ve göz hastalıkları içinde kullanılmaktadır. Su göze damlatılarak ve başa sürülmek suretiyle hastalığın geçeceği inancı hakimdir. Günümüzde de bu inanış ve uygulamalar az da olsa devam etmektedir.

b-Ağaç Ziyareti

Akçadağ'a bağlı Altınlı köyünde küme halinde bulunan armut ağaçlarından meydana gelen bir ziyarettir. Yöre halkı bu ağaçların kutsallığına inandığı için, meyvelerini koparmadıkları gibi ağaçlara ve çevresinde bulunan taşlara da zarar vermezler. Rivayete göre köyde ilkokul yapılırken, köydeki çocuklardan biri armut ağacının birinin dibinde bulunan taşlardan bir tanesini alıp getirirken yolda gözü kör olmuştur. Bundan sonra da kimse bu ağaçlara ve çevresine zarar vermeye cesaret etmemiştir. Yine çok eskiden, köyde kışın odunu biten bir köylü, armut ağaçlarından odun kesip evine götürmüş ve soba da yakmaya çalışırken evde yangın çıkmış ve bütün ev halkı yanmıştır³⁵. Bu ve benzeri menkıbeler diğer kutsal mekanlar ile ilgili de anlatılmaktadır. Dikkat edilirse anlatılan menkıbeler, amaç olarak, kutsal yapı, taş, ağaç vb. değerleri korumaya yöneliktir. Bu ziyaret her türlü dilek için ziyaret edilmekte ve ağaçlara çaput bağlanmaktadır.

c-Çimiş Ziyareti

Akçadağ ilçesi Büyükçimiş Köyünden meşe ağacından ibaret olan bir ziyarettir. Yakınında su bulunmaktadır. Yöre halkı çeşitli dilekleri için ağacın bulunduğu mekana gelirler. Ziyarete gelen kişiler dileklerinin gerçekleşmesi için ağaca çaput bağlarlar ve evlerinden getirdikleri yiyecekleri burada hazırlayıp yerler.

d-Şifalı Su

Akçadağ merkez Başpınar Mahallesinde bulunan bir çeşmedir. Çeşme betondan yapılmıştır. Bu çeşmenin suyunun öteden beri yöre halkı tarafından Romatizma ve sıtma hastalıkları için kullandıkları belirtilmektedir. Romatizmalı ve sıtmalı hastalar bu çeşmenin suyunu içerler ve bu suyu vücutlarının ağrıyan yerlerine sürdükleri gibi bazen da bu su ile yıkanırılar. Ayrıca ziyaretçiler evle-

³⁵ Muhittin Kılıçaslan, 1960 Karapınar Köyü Doğumlu, İlkokul mezunu

rinden getirdikleri yiyecekleri bu su ile pişirip yiyorlar. Cuma akşamları bu çeşmede mum da yakılmaktadır.

e-Ağaç Ve Su Ziyareti

Akçadağ ilçesine bağlı Sultan Suyu mevkiinde, Sultan Suyu barajının hemen altında bulunan birkaç asırlık bir çınar ağacı ve yanında bulunan su kaynağından ibarettir. Bu ziyaret mekanı günümüzde piknik alanı olarak düzenlenmiştir. Ağaç günümüzde pek kutsal olarak düşünülmemekle beraber suyun şifalı olduğu ifade edilmektedir. Hatta yıllar önce bu suyun sıtma vb. hastalıklar için kullanıldığı anlatılmaktadır. Ben yörede yaptığım araştırma esnasında bir kadın gençliğinde sık sık sıtma hastalığına yakalandığını ve bu hastalıktan kurtulma çaresi olarak da çınarın yanında ki kaynaktan çıkan soğuk su ile yıkanmak suretiyle kurtulduğunu anlattı. Eskiden yöre insanının sıtma vb. hastalıklar için bu suyu içtikleri ve su ile yıkandıklarını anlattı³⁶. Ağacın kök ve dallarında dilek ve istekleri ifade eden çokça yazı bulunmaktadır. Günümüzde de bu suyun şifalı olduğuna inanılmakla beraber eskisi gibi şifa maksatlı kullanılmamaktadır.

f- Sarılık Ocağı

Akçadağ ilçesi Gotangözü mahallesinde Genişler ailesinin evi sarılık ocağı olarak bilinir. Bu ocak aileden çocuklara adeta miras olarak intikal etmektedir. Sarılık olan kişiler bu ocağa götürülür ve ocak aileye mensup fertlerden bir kişi tarafından hastanın alt dudağının iç kısmı jilet ile biraz kesilip kanatılır, daha sonra o kesilen yere sarımsak sürülür. Ayrıca evin toprağından yapılan çamurda sürülür.

g-Yılançık Ocağı

Akçadağ İlçe Merkezinde oturan Osmolar'ın evi yılançık ocağıdır. Yılançık hastalığı için yöre halkı bu ailenin evine giderler. Aile fertlerinden biri jilet ile hastanın bacaklarından kan akıtır. Bu uygulamadan sonra hastaların iyileştiğine yöre halkı inanmaktadır. Günümüzde tıbbi imkanların artmasına rağmen halk, bu ocakların hastaların tedavisindeki önemine inanmaktadır.

h-Ocak

Akçadağ Yağmurlu köyünde, Çocukları doğduktan sonra yaşamayan ailelerin çocuklarının yaşaması için gittikleri bir ocak bulunmaktadır. Gerek anneye gerekse çocuğa bu ocak olan evden alınan toprak yedirilir. Ayrıca çocuğun yaşaması için ocak olan aile fertlerinden birinin ismi verilir. Yöre halkının bu ocağı olan ilgisi devam etmektedir.

³⁶ Ayşe Şahin, 1927 Yağmurlu Köyü Doğumlu, Okur yazar değil

D-DEĞERLENDİRME

Akçadağ merkez ve köylerindeki adak yerlerini incelediğimizde bunların Mezarlar, ağaçlar, su kaynakları, tekke, ocak vb. yerler olduğunu görürüz. Bunlardan mezarları iki gruba ayırabiliriz. Bunlar üzerinde yapı bulunanlar ve üzerinde yapı bulunmayıp etrafı taşlar ile çevrili olanlar mezarlardır. Üstünde yapı bulunan mezarların değişik şekilleri bulunmaktadır. Akçadağ ve çevresinde genellikle Osmanlı geleneğine uygun olarak yapılmış üstü kubbe ile örtülmüş türbe tarzındaki yapılar ve mimari özelliği olmayıp, çevrenin şartlarına göre inşa edilmiş yapılar bulunmaktadır. Selçuklu mimari türünde inşa edilmiş eser bulunmamaktadır.

Üzerinde türbe vb yapılar bulunan yerlerin bir kısmında sadece bir mezar bulunurken, diğer bir kısmında iki veya daha fazla mezar bulunmaktadır. Mezar ve türbe olarak tespit ettiğimiz ve halk tarafından kutsal mekanlar olarak ifade edilen yerlerde yatan zatların büyük kısmı erkektir. Kadın yatır olarak burada Ayşe Hatun (Şih Kız) türbesi bulunmaktadır. Diğer taraftan Akçadağ ve çevresinde bulunan kutsal mekanlarda yatan zatların büyük çoğunluğunun tarihi kişiliği hakkında yeterli bilgi mevcut olmayıp, mevcut bilgilerin çoğunluğunu menkıbeler teşkil ettiğinden bu bilgiler ile tarihi kişiliklerine ulaşmak mümkün görülmemektedir. Bunlardan tarihi kişiliği bilinenlerin sayısı iki dir.(Şeyh Ali Kara, Sofu Dayı) Bu zatların bir kısmı hakkındaki bilgiler sadece mezar kitabelerindekilerden ibarettir. Bir kısmı ile ilgili ise kaynaklarda ve kitabelerde bilgi bulunmadığı halde yöre halkının naklettiği ifadeler ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bunların sayısı sekizdir.

Tarihi ve menkıbevi şahsiyetleri hakkında bilgi sahibi olduğumuz yatırların büyük çoğunluğunun Osmanlı dönemine ait olduğu, bir kısmının da Cumhuriyet döneminde yaşamış kişilerden oluştuğunu tespit ettik. Cumhuriyet döneminde yaşamış kişiliği bilinen yatır sayısı ikidir.

Kendilerinde manevi güç olduğu kabul edilen ve bu güçlerinden yararlanmak maksadıyla ziyaret edilen yatırların bir kısmının veli olduğu, bir kısmının şehit olduğu ifade edilmektedir. Ziyaret edilen velilerin bir kısmı tarikat mensubu veya şeyhi (Şeyh Yusuf,Şeyh Ali Kara, Şih Kız, Sofu Dayı) olarak ermiş olmalarının yanında ilim adamı hüviyeti ile de kendilerini göstermişlerdir. Bu yatırların bir kısmında velilikle beraber çoban motifi de yer almaktadır. Ziyaret edilen kutsal mekanlar içerisinde en yoğun ilgiyi Şeyh ali Kara, Sultan Yusuf, Diken Dede, Budela Baba' nın mekanları görmektedir. Her mevsim ve haftanın her günü bu yerlerde ziyaretçilere rastlamak mümkündür.

Yukarıda belirtilen ziyaret yerlerinin önemli kısmı (Diken Dede, Budela Baba, Şih Kız, Terzi Baba, Sultan Yusuf, Haydar Baba) Sünni ve Alevi vatan-

daşlar tarafından ziyaret edilmektedir. Bir kısmı ise (Şeyh Ali Efendi, Sofu Dayı) sadece Sünni kültüre sahip kişiler tarafından ilgi görmektedir. Diğer kutsal mekanlar, ağaç, su, taş, ocak gibi değerler de ortak olarak ziyaret edilmektedir. Ancak ziyaret fenomeninin bu kesimler arasında farklılık arz etmediğini, ziyaret usulleri açısından da önemli farklılık görülmediğini tespit ettik.

Kendisinde maddi ve manevi güç olduğu kabul edilen ve çeşitli faydalar umularak ziyaret edilen kutsal yerlerin ziyaret edilme sebep ve amaçlarını incelediğimiz zaman, temel olarak iki noktada toplandığını görüyoruz.

1-Manevi maksatla ziyaret: Kutsal yerleri ziyaret edenlerin bir kısmı maddi amaçlı olmayıp, sadece orada dua etmek, Allah'a yalvarmak, manevi bir haz ve feyiz almak içindir. Bu kimseler orada adak adamak, kurban kesmek, çaput ve bez bağlama davranışlarında bulunmadığı gibi, bu mekanlarda namaz dahi kılmamaktadırlar. sadece üç ihlas bir fatiha okuyarak bu mekanlarda yatan zatların ruhlarına bağışlamaktadırlar. Bu ziyaretçiler ziyaret yerinden ve yatırdan hiçbir şey talep etmezler, taleplerini Allah'a arz ederek ondan yardım beklemektedirler.

2-Maddi menfaat temini için kutsal yerleri ziyaret: Bu tür ziyareti yapanlar aslında ziyaret yerinden direkt olarak maddi bir şey istememekte, esas arzusunu Allah'a arz etmektedir. Ancak ziyaret ettiği mekanı adeta isteğinin kabulü için bir vasıta olarak kullanmaktadır. Fakat bazı durumlarda ziyaret mahali veya yatır birinci plana çıkararak her şeyi onun sağlayabileceği gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. İşte bu noktada çaput ve bez bağlama, dilek taşları yapıştırma, mum yakma, toprak yeme, taşları vücuduna sürme, ve benzeri bir takım motifler ortaya çıkmaktadır. Bölgede yaptığımız alan çalışmasında bu tür ziyaretlere daha çok kadınların ilgi gösterdiğini müşahede ettik.

Maddi amaç için ziyaret edilen yerlerin bir kısmı genellikle belirli günlerde (Perşembe, Cuma, Pazar) ziyaret edilmektedir. Maddi ve manevi amaçlar için ziyaret edilen yerlerin bir kısmında bayramlarda ve özellikle yağmur duası için Cuma günleri toplu halde ziyaret yapıldığı gibi bazılarının ölüm yıl dönümlerine (Şeyh Ali Kara) binlerce kişi iştirak etmektedir. Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız amaçların yanında diğer amaçları da şöyle sıralayabiliriz:

a-Hastalıklardan şifa bulmak: Pek çok kişi kutsal yerleri bir takım hastalıklarından kurtulmak amacıyla ziyaret etmektedir. Genel olarak bütün hastalıklardan kurtulma amacına yönelik ziyaret edilen yerler olduğu gibi (Sultan Yusuf, Diken Dede, Budela Baba), özel bazı hastalıkların tedavisi için gidilenlerde vardır. Bu hastalıkları şöyle sıralayabiliriz:

1)Baş ağrısı için ziyaret edilen yerler: (diken Dede, Sultan Yusuf)

2) Sıtma hastalığının iyileşmesi için; Diken Dedenin mezarının yanında bulunan çeşmenin suyu ve Sultan Suyu barajının alt kısmında bulunan asırlık çınar ağacının yanındaki su tedavi amaçlı kullanılmaktadır.

3) Bel ağrıları ve felç hastalıkları için; Diken Dede, Sultan Yusuf türbesi, burada hasta yatırıldığı gibi türbede bulunan taşlar ağrıyan yerlere sürülüyor.

4) Ruhsal hastalıklardan kurtulmak için; Sultan Yusuf, Budela Baba ve Diken Dede ye daha çok hastalar götürülüyorlar.

5) Cilt Hastalıkları için yine mevcut suların yararlanıldığı gibi mevcut ocaklardan da yararlanılmaktadır.

6) Yürüme yaşı geçtiği halde yürüyemeyen çocuklar, yürüme bozukluğu olan yetişkinler de bu kutsal mekanlara götürülürler.

7) Çocuk emziren kadınlardan sütü az olanlar ve süt hayvanları sütlerinin bol olması için Sultan Yusuf ve Diken Dedeye götürülürler, orada mezarın etrafında üç- beş-yedi defa dolaştırıldıktan sonra çeşmenin suyundan içirmek suretiyle sütlerini bol olacağına inanılır.

b-Çocuk sahibi olmak veya çocuğu yaşamayanların çocuğunun yaşaması için ziyaret ettikleri yerler: Akçadağ ve çevresinde özellikle çocuk sahibi olmak amacıyla ziyaret edilen mekan sayısı çoktur. Her nedense bu maksatla ziyaret de bulunanların çoğunluğunu kadınlar oluşturuyor. Ziyaret sırasında kadın bu kutsal mekanlarda belli bir süre yatırılıyor , sonrasında namaz kılarak dua ve dileklerini ifade ediyorlar. Çocuğu doğup da çocuğu yaşamayanların özellikle Akçadağ da ziyaret ettiği tek mekan Sultan Yusuf türbesidir. Hatta çocuk sahibi olmak için bu yatıra gelen hanımlar, çocuğu olduğu taktirde onun ismini vereceğini de belirtmektedir. Bu sebeple Akçadağ ve çevresinde Yusuf, Ali, Ayşe isimleri çok yaygındır.

c-Yağmur duası yapmak için: Akçadağ ve çevresinde kutsal mekan olarak nitelendirilen yerlerin çoğunda yağmur duası yapılmaktadır. Bu ziyaretler topluca yapıldığı için toplu halde kurbanlar kesilir ve namaz kılmak suretiyle sonunda dualar yapılır. Kesilen kurbanların etlerinden yapılan yemekler yenir.

d-Dilek tutmak ve adak adamak için: Akçadağ yöresinde bulunan ziyaret yerlerinin büyük bir kısmında dilekler dilenir, adaklar adanır. Bir işinin olmasını dileyen kişi bu mekanlara gelerek dilekte bulunur ve dileğinin gerçekleşmesi halinde kimisi kurban keseceğini, Fakirlere dağıtacağını, kimisi de oruç tutacağını, bazıları da bez ve çaput bağlayarak, taş yapıştırarak, namaz kılarak, Kur'an okuyarak peşin adağını veriyor ve dileği gerçekleştiği taktirde bu mekana tekrar geleceğini ifade ediyor. Ziyaretçiler yaptıkları bu davranışlar ile istedikleri şey arasında sihri bir bağ kurduklarına inanmaktadırlar. Adak hayvanları genelde küçük baş hayvandır. Ancak az da olsa horoz ve tavuk gibi kümes hay-

vanı kurbanı da Diken dede, Dur Abdar ve sultan Yusuf türbelerinde görülmektedir.

e-Kısmetinin açılması için: Bu maksatla da yöredeki bazı yatırlar ziyaret edilmektedir. Bu ziyaretler daha çok kadınlar tarafından yapılmaktadır. Bu amaçla yapılan ziyaretlerde mum yakmak, taş yapıştırmak, ve namaz kılmak gibi davranışların yanında ağaç, çalı ve mezar taşlarına çaput ve bez gibi şeylerin bağlandığı görülmektedir. (Diken Dede, Şehy Ali Kara, Budela Baba, Sultan Yusuf, Sofu Dayı ...)

f-İş ve mal mülk sahibi olmak için: İşsiz kalan bazı kimseler iş sahibi olabilmek için bu kutsal mekanlara gelmektedirler. Hatta bazen bu tür dileklerin anneler tarafından çocukları için yapıldığı, hatta çocuğunun iş sahibi olma dileklerini duvarlara yazdıkları görülmektedir. Ayrıca ev sahibi olmak, okul imtihanları kazanmak, işlerinin yolunda gitmesi gibi dileklerinde duvarlara yazıldığını çokça görmek mümkündür. Bu maksat ile yapılan ziyaretler çok yoğundur. (Budela Baba, Sultan Yusuf)

g-Yatırın tavsiyesini almak için: Bazı kimseler yatırım tavsiyesini almak için türbelerde yatarlar. Yatır o kişilerin rüyalarına girmek suretiyle iyi tavsiyelerde bulunur ve yapacakları işlerin hayırlı olup olmayacağını yönünde fikir verir. Bu anlamda ziyaret edilen türbelerin başında Sultan Yusuf ve Şeyh Ali kara gelmektedir.

h-Trafik kazaları, Sel, zelzele ve vb. felaketlerden emin olmak için: Bazı kimseler bir yolculuğa çıkacağı zaman öncelikle bazı türbeleri ziyaret etmek suretiyle kaza ve beladan uzak kalmak ve sağ salım dönebilmek için dua ederler. Ayrıca Tabii afetlerden korunmak, bilhassa ürününü korumak için türbelere gidip dua ederler. (Şehy Ali, Budela Baba, Sultan Yusuf, Diken Dede)

Sonuç olarak bütün bunlar Günümüzde Türkiye'nin her yerinde ve Türk dünyasında gözlenen ziyaret fenomeninin, dini, mistik ve sihri unsurlarının ilk izlerinin Türk Din Tarihinin ve kültürünün eski dönemlerine kadar uzandığını bize göstermektedir. Ziyaret fenomeni geleneksel Türk Dini'nin ilk unsurları ile, Türklerin zaman içerisinde girdiği ve çeşitli dinlerden ve gittikleri coğrafyalarda karşılaştıkları mahalli kültürlerden aldıkları yeni motiflerin eklenmesi ile oluşmuştur. Çalışmamız da Türk kültüründe önemli bir yer tutan atalar kültü, yer-su inanışları ve diğer kutsal yaygınlıkların Akçadağ ve çevresinde de önemli yer tuttuğunu tespit ettik.

Araştırma alanımızda yaşayan Sünni ve Alevi vatandaşların bu ziyaretlerle ilgilerinde çok farklılık olmamakla beraber Alevi vatandaşların ilgisinin daha fazla olduğunu tespit ettik. Yine bu yörede, diğer din ve kültür unsurlarının izlerini taşıyan kutsal mekanların (Kilise kalıntısı, Hıristiyan Azizi vb.) mevcut ol-

madığını, mevcut bütün inanışların Türk kültürünün özelliklerini taşıdığını söyleyebiliriz. Araştırma alanımızda, Kutsal mekan anlayışı çerçevesinde çok çeşitlilik arz eden ziyaret fenomeni dini, toplumsal ve kültürel yaşantı ile bütünleşmiş durumdadır. Ziyaret fenomeninin yaygın olmasında en önemli unsurun psikolojik etkilenme olduğunu, eğitim ve sağlık gibi imkanların çok da önemli olmadığı kanaatine vardık. Gerçekten araştırma alanımızda kutsal mekanların yoğun olarak bulunduğu yerleşim yerleri sağlık, eğitim ve ulaşım imkanlarına sahiptirler. Ayrıca bu mekanları ziyarete gelen insanlar da çoğunlukla eğitim almış kişilerden oluşmaktadır.

Elde ettiğimiz veriler, araştırma alanımızdaki kutsal mekan anlayışının Türk kültürü ve İslam kültürü unsurlarını birleştirerek devam ettirdiğini ve bir ölçüde de yan kültürlerin izlerini taşıdığını ortaya koymaktadır.